

УДК: 159.923

© Хомуленко Б.В., 2012 р.

Б.В. Хомуленко

Національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків

ВЕРИФІКАЦІЯ БРЕХНІ. РОЗШИРЕНА МОДЕЛЬ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИХ СИСТЕМ

У даній статті розглядається модель репрезентативних систем як інструмент інтерпретації вербальної та невербальної інформації, у повсякденній комунікації та психотерапевтичній діяльності.

Ключові слова: репрезентативна система, комунікація, психотерапія, верифікація неправди.

Б.В. Хомуленко

ВЕРИФИКАЦИЯ ЛЖИ. РАСШИРЕННАЯ МОДЕЛЬ РЕПРЕЗЕНТАТИВНЫХ СИСТЕМ

В данной статье рассматривается модель репрезентативных систем как инструмент интерпретации вербальной и невербальной информации, в повседневной коммуникации и психотерапевтической деятельности.

Ключевые слова: репрезентативная система, коммуникация, психотерапия, верификация лжи.

B.V. Khomulenko

LIE VERIFICATION. EXTENDED MODEL OF REPRESENTATION SYSTEMS

This article discusses the model of representation systems as tool of interpretation of verbal and non-verbal information in everyday communication and psychotherapy work.

Key words: representative system, communications, psychotherapy, lie verification.

Актуальність проблеми. Інтерпретація брехні у професійній контекстній діяльності психолога має безпосередній зв'язок з навичками і вміннями інтерпретації активних і використовуваних комунікатором і його співрозмовником репрезентативних систем сприйняття. Дана стаття є першою частиною роботи на цю тему, в якій ми хотіли б докладно розглянути існуючі репрезентативні системи і грані їх прояву та інтерпретації.

Репрезентативні системи (РС) у свідомості людини визначають і диференціюють сенсорне відображення сприйнятого досвіду через специфічні органи чуття. Ми сприймаємо світ як потік образів, звуків, почуттів, запахів, роблячи на тих чи інших відчуттях більший акцент, на інших менший, найчастіше

утримуючи будь-яку репрезентативну систему у фокусі уваги, і повноцінно усвідомлюючи безліч окремих деталей цього почуття. Інші ж почуття, можуть витіснитися в сферу несвідомого, приєднуватися до центрального почуття, формуючи сенсорну синестезію (наприклад, одночасно бачу і відчуваю) або, зміщуючи фокус на інші відчуття трохи пізніше, коли одна репрезентативна система служить включенням для іншої (спочатку бачу, потім приєднуюся до кінестетичних відчуттів).

Фокуси уваги на будь-яких репрезентативних системах визначають і обумовлюють безліч особистісних рис, якостей і властивостей особистості, спрямованість діяльності, мотиваційну сферу.

Аналіз досліджень и публікацій з цієї теми. Ми завжди бачимо, чуємо, відчуваємо і нюхаємо. Пріоритет тієї чи іншої РС дуже часто визначений контекстом, в якому перебуває людина, видом діяльності, актуальним на даний період часу, стресовими факторами життя. Так, наприклад, людина любляча слухати приємну музику, цілком може приділяти у своєму житті час як на вирішення складних математичних рівнянь, так і активних занять спортом, збагачуючись у кожній вищевказаній діяльності. Ми не заперечуємо, що завжди є початкова особиста схильність, до якої або РС, але чисті РС профілі ми зустрінемо з дуже малою ймовірністю [1].

У нашій роботі ми будемо виділяти два види РС профілю:

1. Первинний ідеальний РС профіль. Профіль РС, що відображає утопічну ситуацію людини, що утримує фокус уваги в будь-який час і в будь-якому контексті в одній РС, ніколи не змінюючи її.

2. Вторинний реальний РС профіль. Профіль РС, що демонструє реальний приклад поєднання використання особистістю певних РС, змінюючи фокуси уваги, спрямовані на них, і послідовності їх переживання в залежності від актуального контексту і часу.

Далі, крім поділу РС на дев'ять базових типів, ми додамо ще одну грань відмінності.

Всі наші органи сприйняття є парними, і сенсорна інформація, що приходить в них, обробляється різними ділянками мозку. При цьому сприйняття даних сенсорних сигналів є контралатеральним, тобто наприклад, інформація, яка надходить в наше праве око, обробляється лівою півкулею мозку, а те, що ми бачимо лівим оком, обробляє наша права півкуля. Функції кожної півкулі мозку занадто специфічні, вони виконують різні функції і керують різними процесами тіла і свідомості. У кожної людини є провідна рука (правша, лівша), провідне очко, провідне вухо – один із парних органів чуття, через який ми сприймаємо світ трохи більше, ніж через протилежний, що, в свою чергу природним чином обумовлює підвищену активність тієї чи іншої півкулі [5].

У даній роботі ми будемо розділяти кожен РС за ознакою її латеральності. Наприклад, правопівкульна (ПП) і лівопівкульна (ЛП) візуальна РС.

На нашу думку, обробка вхідного сенсорного сигналу тією чи іншою півкулею мозку, значною мірою буде визначати специфіку обробки даної інформації, що в свою чергу, буде змінювати стан людини, її поведінку і здібності. Таким чином, наприклад, профілі ПП РС і ЛП РС будуть значною мірою відрізнятися.

У даній статті ми б хотіли описати особливості і специфіку прояву кожної РС, і виділити профілі людей сприймаючих світ в особливих послідовностях типів відчуттів, роблячи акцент на тій чи іншій РС. Розглянемо основні типи РС, і відповідні їм профілі.

1. *Візуальна РС.* Акцент на сприйнятті світу очима. Мислення образами. Чудова здатність до розрізненні візуальних деталей [5]. Лівопівкульний візуальний РС профіль, буде скоріше описувати людину, яка прагне бачити в світі чітку структуру образів, і можливо, відтворювати її. Якщо це художник - то він буде відмінним копіювальником робіт інших людей, рідко здатний зробити щось оригінальне і нове. Дана людина буде ортодоксальним у виборі стилю одягу, оформлення офісу, підбору кольору машини або шпалер у своїй спальні. Часто, будь-які нові оригінальні картини, образи, візуальні концепти можуть бути даній людині надзвичайно некомфортні. Йому швидше сподобається якісна кольорова

фотографія, ніж картина Салвадора Далі. У представників даного профілю буде яскраво виражена орієнтація на сприйняття зовнішнього світу, ніж на пізнання внутрішнього. До правопівкульного РС профілю будуть належати люди, що люблять привносити в світ нові образи і картини, створювати їх. Володарі творчого, рухомого мислення. Прагнуть до змін, до всього нового, що може бути сприйнято візуально. Набагато гірше, ніж представники візуального ЛП РС профілю, здатні до відтворення чогось старого. Повторення та копіювання не приносить їм задоволення. Люди даного профілю – це художники, дизайнери, модельєри – представники будь-яких професій, де потрібне яскраве, творче візуальне мислення, створення чогось нового, незвичайного. Крім того, людина даного РС профілю буде більшою мірою тяжіти до розуміння свого внутрішнього, суб'єктивного світу, фантазій, снів.

2. *Аудіальна тональна РС.* Фокус уваги у сприйнятті світу – звуки, мелодії, у мові – не семантична частина комунікації, а невербальна звукова – тон, темп, ритм, гучність голосу [2]. Лівопівкульний аудіальний РС профіль, як і візуальний, буде тяжіти до сприйняття і відтворення чітких аудіальних структур, прослуховування старих мелодій, звуків. Погано сприймає нову звукову інформацію. До правопівкульного аудіального РС профілю найчастіше належать люди, які є чудовими співаками, або музикантами, які не мислять своєї творчості без створення нової музики, ритму, пісні.

3. *Кінстетична екстероцептивна РС.* Дана РС представлена у відчуттях поверхні шкіри, і тільки. Люди, що належать до лівопівкульних і правопівкульних РС профілів, будуть надзвичайно чутливі до дотиків, торкань. Вони набагато інтенсивніше переживають як приємні так і неприємні відчуття поверхнею шкіри. Лівопівкульні будуть тяжіти до знайомих, звичних тілесних відчуттів. Правопівкульні будуть зайняті пошуком чогось незвичайного. І ЛП і ПП представники даної РС, напевно будуть любити масаж, будуть володарями мінімум одного домашньої тварини, у спілкуванні з близькими і друзями багато уваги приділятимуть дотикам, як би маркіруючи своїми торканнями значущі фрази, або слова.

4. *Кинестетична інтероцептивна РС.* Як і екстероцептивна РС, інтероцептивна представлена відчуттями, але внутрішніми. Представники даної лівопівкульної РС, можуть бути ненажерами, алкоголіками, – людьми, що постійно прагнуть заповнити свою свідомість великою кількістю вже знайомих відчуттів, найчастіше звикаючи до них надзвичайно сильно. Правопівкульні представники інтероцептивної РС будуть перебувати постійно в пошуку нових більш яскравих відчуттів. Тут ми можемо побачити професійних кухарів, що знаходяться в постійному творчому пошуку, барменів, змішуючи різноманітні коктейлі, екстремалів, що знаходять новий спосіб ризикнути своїм життям, практиків медитації, що знаходяться в пошуку нового трансцендентального досвіду, або наркоманів, які приймають будь-який новий наркотик, намагаючись прийти до нових, більш витончених відчуттів.

5. *Кинестетична пропріоцептивна РС.* Дана РС фіксує відчуття руху в тілі, будь-яку напругу і розслаблення м'язів. Більшість процесів пропріоцептивної РС залишаються у сфері несвідомого – наприклад, поперемінна напруга і розслаблення м'язів, завдяки яким ми можемо дихати, або м'язів, що беруть участь в битті серця. У сфері свідомого, залежно від роду діяльності людини, знаходяться лише окремі групи м'язів, які найчастіше використовуються в повсякденному житті [4]. Залежно від регулярності використання тих чи інших груп м'язів, у свідомості формується карта розслаблення і напруження м'язів тіла (КМТ) яка стає самопідтримуваною системою циклів напруги і розслаблення. Під час простого пересування тіла у просторі пропріоцептивна РС знаходиться в тісній синестезії з вестибулярною РС, постійно координуючи КМТ з координатами тіла в просторі (КТП). Також для сталої координації тіла використовується візуальна РС (у деяких людей – аудіальна).

Щоб перевірити, наскільки візуальна РС бере участь у координації тіла в просторі, можна виконати таку вправу: встаньте, потім зігніть одну ногу в коліні, утримуючи баланс лише на одній нозі. Визначте для себе, скільки ви можете простояти таким чином, не втрачаючи рівноваги. Потім закрийте очі, і відчуйте, наскільки сильно змінюється ваше почуття рівноваги. Тепер окремим м'язам тіла

потрібно здійснювати набагато більше циклів розслаблень і напруг, щоб підтримувати ваше тіло в рівновазі.

Люди, що належать до лівопівкульного пропріоцептивного РС профілю, будуть відчувати необхідність виконувати фіксовані чіткі рухи, яким би видом спортивної діяльності вони не займалися. Найголовніша відмінність від правополушарного профілю проявляється у прагненні до одноманітності і простоті всієї моторики тіла. Тут прикладами можуть бути біг, плавання, і т.п. На противагу цьому, активність правопівкульної пропріоцептивної РС, буде стимулювати до творчої моторної імпровізації, постійного пошуку в русі чогось нового і різноманітного. Наприклад в сфері танців, або бойових мистецтв.

6. Ольфакторіальна РС. Дана РС створює акцент сприйняття сенсорної інформації в сфері нюхових відчуттів. Ми звертаємо свідому увагу на виразні, найчастіше різкі запахи. Але будь-який невловимий запах від людей, тварин, предметів змінює наше емоційне ставлення до них, наш стан. Ольфакторіальна РС, як первинна, зустрічається у людей вкрай рідко, тому що найчастіше люди будуть утримувати в первинному фокусі своєї уваги або візуальні, або кінестетичні сенсорні відчуття. Ми можемо лише припускати, що на ранніх етапах еволюції дана РС (разом із густаторной) виступали як основні, ведучі. І в процесі розвитку суспільства, витіснялися на рівень несвідомого, більш актуальною візуальною РС.

Дуже важко оцінювати профільні відмінності лівопівкульних і правопівкульних представників даної РС через занадто мало у репрезентацію даних профілів в суспільстві. Проте, проведемо їх короткий огляд:

Лівопівкульний ольфакторіальний РС профіль: фокус уваги спрямований на розпізнавання знайомого набору запахів. Комфорт при розпізнаванні старого і знайомого, дискомфорт, або настороженість при сприйнятті чого-небудь нового.

Правопівкульний ольфакторіальний РС профіль: прагнення до пошуку нових незвичайних запахів, прагнення до «передчуття їх синтезу».

Професійні схильності як лівопівкульних так і правопівкульних представників даної РС будуть спрямовані найчастіше на парфумерну і кулінарну справу. З тією відмінністю, що представники ЛП РС будуть більшою мірою

ортодоксальними в прояві професійної діяльності, а ПП РС будуть володіти великим прагненням і бажанням створювати щось нове.

7. Густаторна РС. Дана РС створює сенсорні репрезентації, смакових відчуттів від їжі і рідини, що вживається людиною. Людина, що володіє розвиненою густаторною РС, має здатність більш чітко і легко диференціювати смакові відчуття, оцінюючи їжу не просто за критеріями «смачно-несмачно», а й чітко визначає склад, пропорції інгредієнтів, і т.п. Основні смакові відчуття, розрізнявальні більшістю людей – солодкий, солоний, гіркий, кислий, прісний і їх поєднання. Якщо ж ми хочемо вказати на інші якості їжі, що вживається, то швидше будемо використовувати слова, інтерпретуючі відчуття в інших РС. Наприклад: м'який і теплий хліб, або сухий і твердий сир і т.п. Тим не менше, люди здатні сприймати набагато більше смакових відтінків їжі, ніж можуть відобразити в словах. Причому в більшості випадків через те що такі слова просто відсутні в людській мові.

Густаторна РС (як і олфакторіальна) зустрічається у людей в чистому прояві вкрай рідко (якщо взагалі зустрічається). Первинними фокусами уваги в суспільстві найчастіше залишаються образи, звуки і тілесні почуття. Смакові ж відчуття під час спілкування між людьми, найчастіше залишаються незатребуваними, і витісняються в сферу підсвідомого і несвідомого, часто знаходячи свій вияв лише під час вживання їжі та сексуальної активності. Коли ми спілкуємося з іншою людиною, ми будемо звертати свою увагу на те, як вона виглядає, що, і як вона каже, на запах від нього. Але вкрай рідко ми будемо (якщо звичайно будемо) задавати собі питання, який наш співрозмовник на смак. Ми спокійно можемо говорити нашому співрозмовнику про його хороший вигляд, але навряд чи будемо коментувати його потенційні смакові якості.

На нашу думку, активність ЛП густаторної РС буде знаходити вираження в прагненні до розпізнавання широкого спектру відтінків смаків, отримання задоволення від їхнього достатку.

Активність ПП густаторної РС буде стимулювати людину до постійних пошуків нових, незнайомих смакових відчуттів, їх комбінування, і здатності до передчуття потенційно можливих смакових відтінків.

Щодо професійних схильностей, можна було б сказати, що густатори – люди, що найчастіше мають те чи інше відношення до їжі і її приготування. Але так як навіть високий рівень розвитку густаторної РС у звичайної людини цілком може знаходити свою реалізацію у сфері вживання їжі, і в сексуальному житті, ми будемо припускати, що в у представників густаторної РС немає специфічних професійних профілів, а є лише додаткові акценти уваги, які можуть робити цих людей просто відмінними від інших.

8. *Вестибулярна РС.* Дана РС відповідає за балансування тіла в просторі. Тісно пов'язана з іншими кінестетичними відчуттями (екстероцептивними, інтероцептивними, проприоцептивними) і у взаємодії з ними здійснює процес балансування тіла під час утримування будь-якої фіксованої вертикальної позиції, поступального руху та обертання. Вестибулярний апарат людини знаходиться всередині черепної коробки і розташований у внутрішньому вусі. Складається з: а) статичного лабіринту, координуючого положення голови по відношенню до тіла і до земного тяжіння, а також при прямих рухах тіла в просторі, і, б) кінетичного лабіринту, відповідального за координацію тіла під час обертання і за координацію руху очей під час рухи голови. Вестибулярний апарат є парним органом сприйняття і розділений на ліву і праву частини.

Функціонування вестибулярного завжди відбувається в тісній синестезії з іншими РС.

Діяльність людини, що володіє розвиненою вестибулярної РС швидше за все стосуватиметься будь-якого виду спорту, який передбачає наявність у спортсмена навичок координації тіла в просторі, наприклад художня гімнастика, акробатика, деякі види бойових мистецтв і т.п.

Відмінності між представниками ЛП і ПП вестибулярної РС буде полягати в прагненні до чіткості і структурованості процесів координації тіла, виконання фіксованих, базових традиційних технік і вправ у спортивній діяльності у перших

(ЛП) та постійному пошуку чогось нового – будь-яких нових акробатичних рухів у других.

Розвиток РС. Сенсорність і семантизація. Кожна РС, залежно від рівня участі у процесі сприйняття проходить послідовний ланцюг розвитку, який відображається у появі і зростанні здатності людини об'єднувати різні сенсорні фрагменти в блоки через надання їм певних сенсів і значень. Даний процес сприяє створенню комплексних символічних репрезентацій сенсорного досвіду, однаково інтерпретованих членами будь-якої соціальної групи. Приміром, алфавіт і ієрогліфічний лад. Коли людина народжується, всі РС через які вона сприймає світ, надають свідомості просто потік сенсорної інформації, якій майже не має ніякого змісту. З дорослішанням, людина навчається говорити, читати, розуміти жести та інтонацію інших людей, все більше наділяючи світ сенсом, і все більше зміщуючи фокус уваги сприйняття з відчуттів на значення (семантику).

Будь-яка РС має певний ступінь семантизації, і чим він більша, тим більше структури та змісту формується в процесі сприйняття. На противагу цьому, чим більше в РС сенсорних фокусів уваги, тим менше в відчуттях ми можемо знайти будь-які впорядковуючі принципи. Наприклад, якщо сприйняття через візуальну РС більш сенсорно, то людина сприймає світ скоріше як потік різних форм, кольору, яскравості і т.п. Чим більше в даній РС проявляється семантизація, тим більшою мірою візуальним відчуття надаються значення. Прикладами цих значень можуть бути символи, літери, цифри тощо.

У сучасному суспільстві у людей найбільшим рівнем семантизації володіють візуальна і аудіальна РС, приділяючи почутому і побаченому найбільше значення. Але, залежно від роду діяльності людини та її професійної спеціалізації, безліч значень і сенсів може приділятися і іншим РС. Наприклад, чим більше людина займається якимось видом спорту, тим більшою мірою для нього набуває значення кожен рух (пропріоцептивна РС), їх послідовність та швидкість, поза тіла, або стійка, час і місце самого руху і т.п. Аналогічну ситуацію ми можемо бачити у людей з високим рівнем семантизації густаторної РС, де кожен шматочок їжі, блюда, їх зміст, найменші грані відчуття, що

з'являються під час дегустації, володітиме змістом і значенням, без якого сама їжа або напій може бути для людини не в радість. З іншого боку, дегустація певної їжі чи напою того ж складу, і тих же смакових відтінків, що і їжа, яка готувалася для будь-яких відомих людей, або в будь-який визначний історичний час, може принести такій людині справжнє задоволення.

Перспектива подалі досліджень. У наступній роботі ми плануємо розглянути методи і структуру інтерпретації брехні в комунікативному контексті професійної діяльності психолога.

Список літератури

1. Боденхамер Б., Холл М. НЛП-практик: полный сертифицированный курс. Учебник магии НЛП. –СПб.: Прайм-еврознак, 2009. - 448 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2003. – 472 с.
3. Психология памяти / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – М.: ЧеРо, 2002. – 816 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии – СПб.: Питер Ком, 1999. – 720 с.
5. Шиффман Х.Р. Ощущение и восприятие. – СПб.: Питер, 2003. – 928 с.